

НАУЧНИ И СТРУЧНИ РАДОВИ

SCIENTIFIC AND PROFESSIONAL PAPERS

МАСОВНА УБИСТВА И КУЛТУРА НАСИЉА: СЛУЧАЈ СЈЕДИЊЕНИХ ДРЖАВА

Доц. др Јадранка Половић¹
Проф. др Зоран Кековић²

Апстракт: Масовна убиства су врло честа у високоразвијеним земљама, особито Сједињеним Државама. Два смртоносна напада с великим бројем жртава која су у само два дана почетком маја 2023. године потресла Србију, упозоравају да су такви догађаји могући и у овом делу Европе, иако су масовна убиства у јавном простору готово непознаница у Хрватској, чланици ЕУ-а, као и у земљама региона.

Масовна убиства се интензивно проучавају од краја деведесетих година 20. века када је започела ера савремених високо смртоносних напада. Иако су масовне пуцњаве знатно ређе у Европи него у Сједињеним Државама, феномен масовног убијања људи у јавном простору део је културних утицаја који се путем друштвених мрежа и медија убрзано шири из Сједињених Држава према Европи, а у којој се ризик од масовних пуцњава повећава. Оружано насиље у Србији подсетило нас је да су масовне пуцњаве у регији недовољно истражен феномен упркос чиниоцима ризика који се мултиплицирају, као и да у њиховом решавању треба приступити системски. У овом се раду излаже проблематика масовних убиства у САД-у која представљају озбиљан друштвени изазов који је последица културе поседовања оружја, одбијања институција да строжим законодавством спрече његову лаку доступност као и популаризације агресије и оружаног насиља од стране медија.

Кључне речи: масовна убиства, САД, контрола оружја, ризик, НРА.

¹ Libertas међународно свеучилиште, jadrankapolovic13@gmail.com

² Универзитет у Београду, Факултет безбедности, zorankekovic@yahoo.com

УВОД

Иако масовне пуцњаве у школама нису искључиво амерички феномен, овакви су напади вишеструко бројнији од укупног броја свих напада изван САД-а. Оружје је водећи узрок смрти деце и тинејџера у Сједињеним Државама за што постоје најмање два разлога – култура поседовања оружја и његова лака доступност те велика медијска пажња која се посвећује сваком нападу (Михелчић, 2023). Сједињене Америчке Државе су током 2023. године поставиле неславан рекорд - масовна убиства у јавном простору догађају се широм земље са запањујућом учесталашћу, у просеку једном сваких 6,53 дана (Mass Killing Database, 2023). У тренутку писања овог рада, посљедње у низу догодило се крајем октобра 2023. у Луистону, у америчкој савезној држави Мејн када је Роберт Кард, резервни припадник америчке војске и војно обучени инструктор ватреног оружја убио осамнаест те ранио тринаест људи. Реч је о најсмртоноснијој масовној пуцњави у САД-у до октобра 2023, о 36. масовном убиству у којима је 190 људи изгубило живот (АП, 2023). Оружје којим је извршен злочин легално је купљено уочи напада упркос чињеници да је 40-годишњи масовни убица свега неколико месеци пре био смештен у психијатријској установи због проблема с менталним здрављем.

Према јединственој бази података о масовним убиствима, покренутој у сарадњи са *USA Today*, *Associated Press* и *School of Criminology & Criminal Justice Sveučilišta Northeastern*, од 2006. године догодило се више од 569 масовних пуцњава (*eng. mass shooting*) у којима је смртно страдало 2967 људи, док их је најмање 2000 рањено (Mass Killing Database, 2023). Истражујући сваки случај кроз варијабле попут демографских обележја починиоца и жртве, врсте оружја и локација, база података даје увид у разноврсне статистичке податке о инцидентима масовних напада оружјем у Сједињеним Државама због чега је 2022. проглашена најбољим друштвено корисним пројектом. Поред ње, постоје и друге - попут *GUN Violence Archive* која делује као неовисна непрофитна организација те *Everytown for gun safety* која окупља родитеље, студенте, преживеле, али и политичаре који заговарају већу контролу поседовања оружја.

Застрашујућа реалност масовних пуцњава свакако заокупља позорност нације, међутим, упркос чињеници да изазивају највећу медијску позорност, оне представљају само мали дио растућег оружаног, често смртоносног насиља у Америци. Примера ради, породично је насиље и с тим повезане масовне пуцњаве у којима су на мети чланови породице или интимни партнери двоструко чешће од кобних масовних пуцњава у којима страдају углавном насумично одабране непознате особе. Сваки дан, више од 110 Американаца буде убијено из ватреног оружја, а више од 200 је упу-

цано и рањено. Учинци оружаног насиља у Америци далеко надилазе ове жртве - оружано насиље обликује животе милиона Американаца који му сведоче, познају некога ко је био жртва или живе у страху од следеће пуцњаве, стоји на страницама организације *Everytown for gun safety* (Everytown for gun safety, 2023) Како наводе, Сједињене Државе нису једина земља које се суочава са све већим бројем менталних обољења, породичним насиљем, девастирајућим деловањем видео игара и технологије на психу људи или екстремним идеологијама које распирују мржњу, „али наша је стопа убиства ватреним оружјем 26 пута већа него у другим земљама“. Разлика је у веома лакој приступу оружју. Заправо, чак и унутар САД-а, државе са либералнијим законима о оружју и већим бројем власника ватреног оружја имају веће стопе масовних убиства.

Масовне пуцњаве у САД-у представљају темељни друштвени изазов и често су праћене захтевима најшире јавности за превентивним мерама и новим законодавним иницијативама које би минимализирале постојеће ризике. Међутим, оне углавном изостају или су недовољне, а низ трагедија и острашћених дебата врти се у круг. Оружано насиље водећи је узрок смрти деце и младих у Сједињеним Државама, особито због лаке доступности ватреног оружја. Ипак, Конгрес, под утицајем лобистичких група одбија усвојити делотворне законе о контроли оружја, упркос вишеструким иницијативама и широкој подршци јавности за нова ограничења.

МАСОВНА УБИСТВА – ДЕФИНИЦИЈА ПОЈМА

У Сједињеним Државама не постоји стандардна дефиниција о томе што се подразумева под појмом *масовна пуцњава* будући да различити извори података, попут медија, научних истраживача и аналитичара, као и федералних и државних агенција за спровођење закона често користе различите дефиниције. Наиме, статистика таквих догађаја може се разликовати према неколико критерија - минималном прагу којим се одређује број жртава; укључују ли она само убијене или и рањене; место где се пуцњава догодила; је ли пуцњава повезана с неким другим злочином; какав је однос између убице и жртава, итд. Ове недоследности доводе до различитих процена учесталости масовних пуцњава (Smart, Terry, 2021).

Према дефиницији FBI - *Federal Bureau of Investigation* (FBI, 2023), масовна пуцњава (*eng. an active shooter*) представља инцидент у којем је „једна или више особа активно укључена у убиство или покушај убиства људи у насељеном подручју“ при чему су убијене или рањене четири или више особа, док је искључена смрт или рањавање особе која је пуцала. Иако се

масовна пуцњава може догодити било где, нагласак је на догађајима који се одвијају на јавним местима, првенствено школама и радним местима, ресторанима, трговачким центрима или у другим јавним објектима, а убиства се не могу приписати самообрани или било којој другој криминалној активности. Наиме, дефиниција искључује убиства повезана с обрачунима банди, трговином дрогом, пљачкама и другим криминалним активностима. Убица је усмерен искључиво на људе које насумице убија, не на инфраструктурне објекте.

Најновија истраживања указују на неколико трендова вредних пажње чије дубинско праћење може пружити прилику за интервенцију, али и превенцију (Schildkraut, 2022; Geller, 2022). Наиме, починитељи ових догађаја су великом већином мушкарци који обично делују самостално (95 посто), већина починитеља су белци (55 посто), просечна доб починиоца је 33 године, а починиоци се најчешће упуштају у детаљно планирање својих напада.

Дефиниција базе података (*Mass killing database*, 2023) је свеобухватнија. Масовно убиство дефинисано је као намерно убиство четири или више особа, искључујући смрт нерођене деце и починиоца на било који начин у раздобљу од 24 сата. Дефиниција се односи на инциденте који укључују сва оружја (ватрено оружје, тупу силу, убадање, експлозив), врсте (кривична дела и породична убиства), мотивацију (породично насиље, профит, освету, тероризам, мржњу), односе жртве и починиоца (странац, породица, познаник, сарадник) и број локација. Временски оквир од 24 сата одабран је како би се направила дистинкција од насилних убица који убијају више жртава током неколико дана на различитим локацијама, односно како би се задовољио оперативни захтев да се масовно убиство догодило у „једном инциденту“. Најзад, у базу података укључени су само инциденти који се догоде унутар 50 америчких савезних држава, укључујући Округ Колумбија. Ипак, многе масовне пуцњаве с мање од четири смртна случаја резултат су насиља у заједници које се обично догађа међу људима који се међусобно познају те је најчешће присутно у црначким и мешовитим заједницама. Управо ове пуцњаве често добивају мању медијску покривеност и пажњу што је разлог постојања неслагања око општеприхваћене дефиниције.

У анализи која прати статистичке податке (*Mass killing database*) наводи се да су убиства у којима је убијено мање од четири особе чешћа у већим градовима док се масовна убиства с већим бројем смртних случајева чешће догађају у мањим градовима или руралним срединама. Око 30% масовних убица почини самоубиство, а та бројка расте на нешто више од половине у масовним убиствима у која су укључени чланови породице или интимни партнери (Knoll, Ronald, 2019). Према овим ауторима, масовне убице

убичајено су повређени, емоционално оштећени и нестабилни људи који траже одмазду или освету за перципирано малтретирање, одбацивање или понижење. Починитељи су често друштвено изоловани и имају ограничену друштвену подршку. Масовне убице обично нападају људе из низа специфичних разлога, а могу бити подстакнути личним трауматичним догађајима попут окончања емоционалне везе или губитка посла. Такође, масовна убиства су ретко спонтани чин насиља јер починитељи обично планирају своје нападе данима, недељама или месецима. Мотив масовног убиства често је освета, па убице делују у знак одмазде за стварне или измишљене увреде. Починиоци понекад циљају на одређену групу људи, као што су имигранти или људи друге расе.

Како аутори наводе, проблем је што психолошки профили масовних убица откривају заједничке особине личности које деле многи људи у општој популацији. Небројени Американци могу бити фрустрирани, анксиозни, повучени, окривљују друге за своје недостатке, спремни су објављивати поруке пуне мржње на друштвеним мрежама или чак упућивати претње – али релативно мало њих ће убити, а још мање починити масовна убиства. Масовне убице обично немају криминални досије, често нису психотични или халуцинантни, те нису лечени због менталних проблема. Анализа базе података о масовним убиствима Универзитета Колумбија показује да је свега 11% свих масовних убица имало озбиљне менталне болести. Најважнији фактор ризика за будуће насиље углавном је претходна историја насиља. Остали истакнути чиниоци ризика су зависност и историја злоупотребе наркотика, сведочење насиљу међу родитељима, закупљеност оружјем или смрћу, лоша контрола љутње и беса, те социјална изолација (исто, 2019).

САД - ИЗАЗОВИ КОНТРОЛЕ ОРУЖЈА

Сада већ „крваво питање“ о праву на поседовање оружја снажно је поделило америчку јавност, а питање контроле дуги низ година дели демократе и републиканце. С мање од 5 процената светске популације, Сједињене Државе су 2018. године имале 46 посто светског оружја у приватном власништву. На првом су месту по броју ватреног оружја по глави становника, а међу развијеним државама имају највећу стопу убиства (Masters, 2022). Учестале масовне пуцњаве и убиства у јавним просторима која постају готово свакодневница, несумњиво су поседица упорног одбијања америчких законодавних институција да заоштравањем закона о контроли оружја заштите властите грађане. У Сједињеним Државама контрола оружја је врло контроверзна тема која отвара расправу о стању

јавне безбједности о надлежностима савезних држава и владе, али и о осетљивом питању индивидуалних права и слобода. Иако велики број присталица контроле оружја тражи строжа ограничења продаје и промета ватреним оружјем како би се смањила висока учесталост насиља и смртних случајева, противници се позивају на традицију индивидуалних права и слобода, те тврде да имају уставно право на поседовање и ношење ватреног оружја.

Наиме, према важећим законима, од којих се особито издваја други амандман америчког Устава, грађанима се јамчи право на поседовање и ношење оружја, због чега је оно лако доступно, углавном без озбиљне сигурносне, а камоли здравствене провере. Други амандман Устава САД део је Повеље о правима (*Bill of Rights*) ратификоване 1791. године, према којој је „добро уређена милиција неопходна за безбедност слободне државе, право грађана да држе и носе оружје неће бити ограничено.“ Стога га заговорници контроле оружја сматрају застарелим и позивају на његово прилагођавање.

Амандман из 1791. инспирисан је британском политичком, правном и филозофском традицијом, који је гарантовао право грађана на побуну против тиранске власти, а у историјским околностима када је усвојен, имао је за циљ да ограничи овлашћења савезне владе и савезне војске формирањем тзв народне милиције. Успостављање војне равнотеже између државе и народа кроз уставне одредбе је у основи Другог амандмана, и у овом контексту, поседовање оружја је пракса дубоко укорјењена у америчком друштву и начину живота и неизоставни је део америчког националног идентитета (Валдман, 2014).

Право на ношење оружја садржано у Уставу САД, као и прописи о оружју, тренутно су предмет многих дебата о Другом амандману и начину његовог тумачења. Заговорници права на поседовање и ношење оружја верују да је оружје за самоодбрану, док већина Американаца захтева бољу контролу, посебно подржавајући савезну забрану аутоматског оружја које се често користи у масовној пуцњави.

Савезни Закон о контроли оружја (GCA – *Gan Control Act*) из 1968., усвојен након убиства Мартина Лутера Кинга и сенатора Роберта Ф. Кенедуја, укинуо је продају ватреног оружја и муниције путем поште, те забранио поседовање оружја особама које су на савезном или државном нивоу осуђиване на казне затвора изнад годину дана. Закон је забранио продају оружја малолетницима (повећана је старосна доб за куповину оружја на 21 годину), особама с криминалним досијеом, овисницима и особама с менталним болестима, као и онима који су нечасно отпуштени из оружаних снага. (Masters, 2022). Међутим, моћне лобистичке скупине произвођача и трговаца оружјем, особито НРА (*National Rifle Association*),

удружење које је данас интегрални део индустрије оружја, већ од 1980-тих врше снажан утицај на америчке институције, тиме на законодавство и креаторе политика. Ова лобистичка организација је по први пут била подржана од стране високе политике за време администрације председника Роналда Реагана. Председник, члан НРА, потписао је 1986.г. Закон о заштити власника ватреног оружја (*ФОПА - The Firearm Owners Protection Act*), укидајући при томе савезни регистар власника оружја. Успон НРА од тада је незаустављив, данас броји више од четири милиона чланова, многи од њих су угледни људи из пословног света, високе политике и индустрије забаве. Администрација председника Џорџа Буша старијег је 1989. године објавила забрану поседовања борбених пушака (*specific assault weapons*) која је истекла 2004. године. Након бомбашког напада у Оклахома Ситију, 1995. г, тада већ бивши председник, Џорџ Буш старији, у свом јавном обраћању одбио је чланство у удружењу.

Однос с НРА-ом био је споран и за време администрације председника Клинтона, који је 1993.г. донио Закон о спречавању насиља (*Brady Handgun Violence Prevention Act*), стварајући тиме систем федералних провера за куповину оружја од лиценцираних трговаца. Законом је уређена контрола идентитета купаца оружја кроз национални базу података (*NICS-National Instant Check System*) коју води ФБИ, а проширена је и на приватне трансакције и трговину оружјем између грађана. Ипак, одредбе овог закона које су укључиле обавезу полиције савезних држава да поступа по наређењу федералне власти укинута су одлуком Врховног суда 1997. који их је оценио неуставним.

Клинтон је покушао обуздати моћ и утицај удружења, међутим НРА је мобилизирала своје угледне чланове који су били политички врло активни у промовисању идеје слободног поседовања оружја. Са својим ставом „не убија оружје, убијају људи“, НРА је наставила снажно деловати на америчко законодавство, стога неки прописи о оружју нису преживели судску ревизију. Између 1994. и 2004. постојала је федерална забрана јуришног оружја, али Конгрес је допустио да та ограничења истекну. Чак се и председник Џорџ Буш млађи, залагао за контролу оружја, међутим, амерички Врховни суд 2008. г. дао је контраверзно тумачење другог амандмана америчког Устава према којем се овим амандманом штите темељне слободе, односно право појединаца на поседовање ватреног оружја (Polović, 2018)

Након што је неколико жртава оружаног насиља као и чланова њихових обитељи тужило произвођаче и трговце чије је оружје коришћено за почињење злочина, Конгрес је 2005. усвојио Закон о заштити законите трговине оружјем (*PLCAA - Protection of Lawful Commerce in Arms Act*) и Закон о сигурносној брави за децу. Изненађујуће, *PLCAA* као савезни закон

пружио је имунитет индустрији оружја те ограничио одговорност произвођача и трговаца оружјем када се њихово ватрено оружје користи у злочинима. Тиме су онемогућене многе грађанске тужбе против индустрије оружја (*Gilford Law Center*).

Током осам година председничког мандата Барака Обаме догодила су се бројна масовна убиства, укључујући погибију 27 деце и учитеља у основној школи Сенди Хук, 2012, те 49 људи у ноћном клубу на Флориди, 2016. године. Неактивност Конгреса навела је Обаму да потпише 23 извршне уредбе које су прошириле провере за поседовање ватреног оружја. Ипак, Обама не само да није успио наметнути савезни закон о оружју, него је током његовог председничког мандата продаја оружја достигла рекордне нивое што се делом може објаснити и најавом администрације да поштри прописе о поседовању оружја. Проблематични су и подаци о продаји оружја будући да ФБИ води само евиденцију о броју провера за куповину оружја које се обрађују у националној бази провере починиоца кривичних дела (*National Instant Criminal Background Check System - NICS*), након чега трговачко удружење индустрије ватреног оружја - *National Shooting Sports Foundation (NSSF)*, прилагођава те податке уклањањем провера које не резултирају продајом. Обамине уредбе касније је поништила администрација Доналда Трампа (*ABC News, 2016*).

Ипак, ни један републикански кандидат није био у толикој мери привржен НРА, попут председника Доналда Трампа. У мају 2017. године јавно се похвалио чланством у удружењу које му је донирало више од 30 милиона долара за његову председничку кампању што је повећало његов утицај на Белу кућу и председника. Поред НРА, у САД су утицајне и друге лобистичке скупине (*Safari Club International, Gun Owners of America, National Association of America*). Оне троше огромна средства на лобирање, будући да је амерички бизнис с оружјем врло профитабилан.

Већ током прве године мандата Доналда Трампа у Белој кући, у масовним пуцњавама је убијено 112 особа. Попис укључује и најсмртоноснији напад у земљи - у Лас Вегасу, у октобру 2017. године када је убијено 58 људи и више од 800 повређено, пуцњаву у цркви у Сатерленд Спрингсу, у Тексасу, током које је убијено 27 људи и 20 рањено, те крвави масакр у средњој школи у Паркланду на Флориди, када је 19-годишњи Николас Круз, бивши ученик те школе, убио 14 ученика и троје наставника. Све то указало је на размере проблема сигурности грађана у америчком друштву који је последица упорног одбијања америчких законодавних институција да поштравањем законодавства о контроли оружја заштите своје грађане.

Упркос захтевима јавности, америчка висока политика отворено је стала на страну моћних лобија који је финансирају. Председник Трамп се тако

нашао у процепу између захтева за заштитом другог амандмана, али и цивилизацијске обавезе сваке демократске владе, па и америчке, да се супротстави насиљу и криминалу. С друге стране, организације које су заговорници контроле оружја (*Brady, Giffords i Everytown for Gun Safety*) развиле су стратегију предлагања низа закона који су требали регулисати поседовање оружја у контексту боље провере прошлости, обуке о сигурности руковања оружјем, као и ограничења за поседовање ватреног оружја (*GALE, 2022*).

Председник Трамп је начелно подржао одређене мање измене законске регулативе о оружју, попут контроле купаца, особито оних с менталним поремећајима, међутим, остао је запамћен по свом предлогу наоружавања учитеља и школског особља у америчким школама. Синхронизовани притисак, односно потпора таквој идеји, стигла је и од стране НРА, али и других утицајних лобистичких група.

Индикативан је случај Николаса Круза, главног актера масакра у Паркланду, 2018. године. Младића с дијагностикованом депресијом, аутизмом и АДХД-ом, наставници, као и школски службеници, пријављивали су од 2012. до 2017. барем 41 пут, било због физичког насиља или вербалних увреда. Према доступним информацијама, уред шерифа запримио је више од 20 позива суседа, школе и других који су упозоравали на његово агресивно и девијантно понашање. ФБИ је такођер био упозорен на могућност масовног убиства које је најавио и на Youtube-у, међутим, нико није реаговао. Депресивног малолетника који је остао без породице, упркос свему, нико од лекара и психолога које је посећивао, није сматрао потребним хоспитализовати.

Трампова администрација била је позвана да покрене истрагу о могућим везама између масовне употребе психијатријских лекова и епидемије школских пучњава. У Сједињеним Државама, психијатријски лекови су на листи највише коришћених примарних лекова, дакле, оних који се конзумирају свакодневно. Према *Harvard Medical School*, већ од 2011. запањујући је пораст коришћења антидепресива међу тинејџерима, такођер и међу одраслом популацијом. Државни тужилац Џонатан Еморд описао је своје напоре за добивање на увид медицинске документације Адама Ланзе, убице који је починио ликвидације шестогодишњих првака у основној школи Санди Хук у Контектикату. Државни службеници су његов захтев одбили с образложењем да би откривање документације значило и „окривљавање“ антидепресива и других психијатријских лекова, након чега би пуно људи могло одбити узимати лекове. Све ово указује на огроман финансијски интерес фармацеутске индустрије која, поред војно-индустријског комплекса, одржаваја у животу праксу лаке доступно-

сти оружја чак и људима с криминалним досијеом и тешким менталним обољењима (Polović, 2018).

САВРЕМЕНИ ПРИСТУПИ ПРЕВЕНЦИЈИ МАСОВНИХ ПУЦЊАВА

Несумњиво, америчка јавност захтева превентивне политике којима је циљ смањити број потенцијалних масовних убица који могу лако купити и поседовати ватрено оружје. Ипак, постоје бројни изазови у реализацији овог циља, будући да се федерални и државни (савезне државе) прописи који се односе на издавање дозвола, регистрацију и поседовање ватреног оружја увелико разликују. Наиме, иако су поједине савезне државе властита законодавства уредила унутар граница одређених савезним законима, неке од њих инсистирају на праву државе да законом регулише сва питања везана за набавку и поседовање оружја.

Недореченост и празнине у законодавству омогућавају грађанима који иначе не испуњавају законске услове за куповину оружја. Захтевом провере прошлости, примера ради, може се избећи куповина ватреног оружја од нелиценцираног продавца који не спроводи провере (Schildkraut 2023; Gellet, 2023). Федерални закон, чак и закони држава, допуштају малолетницима куповину ватреног оружја, попут пушака и сачмарица, од неовлашћеног трговца ватреним оружјем. Заговорници контроле оружја дуго се залажу за федерални закон којим би се подигла минимална старосна доб за поседовање било које врсте ватреног оружја на 21 годину. Додатно, евидентирани насилници који нису родитељи, стараоци или законски супружници својих жртава не суочавају се са ограничењима. Иако закон налаже проверу криминалне прошлости за све купце оружја код овлашћених трговаца ватреним оружјем путем *National Instant Criminal Background Check System-NICS*, већина провера одвија се површно. Штoвише, ако *NICS* није довршио проверу у року од три дана, без обзира на разлог, трговац може наставити с продајом ватреног оружја.

Многи Американци подржавају право на ношење оружја, али такође верују да влада треба регулисати поседовање ватреног оружја у интересу јавне безбедности Истраживање јавног мњења из јуна 2023. (Pew Research Center, 2023) указује на чињеницу да четири од десет одраслих Американаца живи у домаћинству које поседује оружје, а лична заштита је на врху пописа разлога за поседовање које власници оружја наводе. Американци су врло подељени око питања је ли поседовање оружја повећава или смањује њихову личну, али и јавну безбједност. Отприлике половина сматра да поседовање више доприноси повећању сигурности, али готово јед-

нак постотак каже да оружје смањује сигурност, јер превеликом броју људи пружа могућност приступа ватреном оружју, тиме и злоупотреба. Будући да 62% Американаца очекују повећање нивоа оружаног насиља у наредних пет година, шест од десет одраслих Американаца (58%) подржава строже законе о оружју.

Како стопе оружаног насиља у школама са смртним исходом настављају расти, 63% родитеља с децом млађом од 18 година сматра да с циљем спречавања пуцњава у школама треба спровести мере превенције, првенствено омогућити доступност прегледа, али и лечења особа које имају менталне проблеме. Део родитеља залаже се за наоружане заштитаре у школама (49%), забрану ватреног оружја (45%) или увођење детектора метала у школама (41%). Само 24% родитеља сматра да би допуштање учитељима и школском особљу да носе оружје у школи био врло или изнимно учинковит приступ.

Видљиве су и разлике према политичкој припадности, полу, врсти заједнице и другим чиниоцима. Иако постоји широки двостраначки договор демократа и републиканаца о начелним предлозима политике контроле оружја, они ипак изазивају политичке поделе. Већина одраслих Американаца у обе страначке групације подржавају две мере које би ограничиле приступ оружју - спречавање особа с менталним болестима да купују оружје (88% републиканаца и 89% демократа) те повећање минималне доби за куповину оружја на 21 годину (69% републиканаца, 90% демократа). Већина припадника обе странке такође се противи допуштању поседовања ватреног оружја без дозволе (60% републиканаца и 91% демократа). Ипак, захваљујући моћном утицају лобистичких скупина индустрије и трговаца оружја на Белу кућу и Конгрес остају препреке озбиљним законодавним променама. Ово само показује да треба имати на уму да су ризици међусобно условљени и испреплетени и да промене контекстуалних фактора доводе до стварања новог ризика или утичу на промене у већ постојећим. У неколико речи, ризик је категорија која се мења, што не треба занемарити у процесу анализе, идентификације и класификације ризика (Кековић, Милошевић, Путник, 2019).

Наиме, америчка политика контроле оружја и даље се чини компликованом, збуњујућом и неучинковитом. Упркос застрашујућим последицама масовних пуцњава, Сједињене Државе су заправо једина земља у свету која упорно одбија ригорозније регулисати поседовања ватреног оружја. Ипак, постигнут је врло мали напредак према строгим мерама контроле оружја. Председник Бајден је 2022. потписао закон о ограничавању приступа оружју, што је прва значајна реформа законодавства о ватреном оружју у готово 30 година. Закон, који ужива двостраначку потпору по први је пут донео неке важне мере попут провере купаца ватреног

оружја које укључују приступ информацијама о прекршајима које су починили као малолетници. Наиме, закон подстиче државе да усвоје Закон о црвеним заставама (*Red Flag Laws*) познат и као Налози за заштиту од екстремног ризика (*Extreme Risk Protection Orders - ERPO*). Реч је о одредбама које омогућују полицији, члановима породице, пријатељима или лекарима да поднесу захтев суду за одузимањем ватреног оружја особама за које се сматра да су опасне за себе или за друге до годину дана. ЕРПО се ослања на три фазе - препознавање претње, пријаву и судску одлуку са намером идентификовања појединаца који представљају потенцијалну претњу ватреним оружјем (Phillips, 2022). Истраживања су указала на чињеницу да се историја породичног насиља, сексуалних преступа, као и злостављања животиња, суицидалност и изразито депресивно понашање могу сматрати знаковима упозорења који би се требали уградити у ЕРПО. Од 2010. бележи се пораст процента масовних јавних пуцњава за које се претпоставља да су повезане са екстремним идеологијама укључујући политичка, верска или расистичка уверења (Smart, Terry, 2021).

Поред тога, закон проширује одредбе које спречавају особе осуђене за породично злостављање да поседују оружје на начин да укључује и невенчане партнере, а не само супружнике и бивше супружнике. Закон такође проширује провере прошлости за грађане у доби од 18 до 21 године који желе купити оружје.

Поред законских решења, све више је у фокусу и медијско извештавање. Масовна пуцњава као сложен и деструктиван чин због сензационалистичког извештавања има ефект „заразе“ (*contagion*), због чега је у америчком друштву све присутнији научни консензус према којем су медији у великој мери одговорни за етаблирање модела високо убојитих напада који се опонашају. Стога се предлаже промена начина извештавања. Наиме, постоји опсежна медијска покривеност оваквих инцидента - слике убица, њихова животна прича и појединости догађаја. Често се данима перпетуирају у медијским извештајима, што повећава вероватноћу имитације (опонашања), односно инспирише нове масовне нападе. Кампања „Немој их именовати“ (*Don't Name Them*), покренута још 2016. предложила је нова правила - минимизирање личних података о појединцима укљученим у масовне пуцњава, као и ограничавање елаборирања њихових мотива, одбијање емитовања изјава или видеа стрелаца, и уопште напуштање сензационалистичког извештавања. Примера ради, тврдња да је мотив напада освета за године злостављања може представити масовну пуцњаву као једну од могућих опција одговора за појединце који су доживели насиље и имају слично искуство као и нападач. Разумевање мотива за масовну пуцњаву недовосмислено је важно, али детаљни описи разлога могу

послужити, не само за информисање, већ и за повећање вероватноће модела имитације (Meindl, Ivy, 2017; Schildraut, 2019).

Стога, медијска извештавања требају избегавати детаљно извештавање о поступцима масовног убице пре, током или након догађаја. Важно је да медији представе само чињенице о масовној пуцњави и да не покушавају произвести драматичне дигиталне реконструкције догађаја. Наиме, медији учестало користе графичке приказе који могу пружити додатне информације о плану напада, што подстиче опонашање. Надаље, предлаже се смањење укупне медијске покривености, посебно одустајање од концепта „ванредних вести“ (*breaking news*). Уместо тога, голе чињенице о догађају треба пренети на директан или чак досадан начин, како би се умањио интерес за догађај.

Према Лију (Lee, 2013.), два су главна узрока пуцњаве у школама: злостављање (87%), као и непридржавање узимања прописане терапије, али и нуспојава психијатријских лекова (12%). Већина школских убица доказано су жртве тешког и дуготрајног злостављања и вршњачког насиља због чега су доживели осећај понижења, што је резултирало мислима о самоубиству или освети (Lee, 2013.). Аутор наглашава важност сарадње професора и школских/универзитетских службеника с другим службеницима, као и члановима породица, како би се помогло ученицима и студентима који се боре са психичким проблемима. Препознавање ризичних ученика и студената, те доступност прегледа и лечења би могли спречити екстернализацију њихових негативних емоција у бруталним, често високо убојитим нападима.

ЗАКЉУЧАК

Масовне пуцњаве у Сједињеним Државама вишеструко су сложен феномен с различитим узроцима и последицама. Најнепосреднија и свакако најтрагичнија последица масовних пуцњава је губитак невиних живота те емоционална траума кроз коју пролазе преживели и њихове обитељи. Већина анализа коришћена у овом раду наводи да су масовне јавне пуцњаве статистички ретки догађаји који чине мање од 15 процената свих масовних убистава у Сједињеним Државама. Међутим, оне несумњиво имају неразумно велике и далекосежне учинке на ментално здравље грађана, перцепцију сигурности и друштвену кохезију. Масовне пуцњаве су трагични, трауматични и шокантни догађаји, стога инциденти масовног насиља ватреним оружјем у Сједињеним Државама изазивају велику пажњу, не само америчке, већ и међународне јавности.

Иако се Сједињене Државе суочавају с рекордним стопама оружаног насиља, држава ипак није успела усвојити јавне политике којима би се успоставила делотворна контрола набавке и поседовања оружја, првенствено због снажног утицаја лобија произвођача и трговаца оружјем. Масовне пуцњаве представљају озбиљан сигурносни изазов, особито с обзиром на чињеницу да у последње две деценије готова сва најсмртоноснија масовна убиства у Сједињеним Државама имају једно заједничко обележје - коришћење борбеног или ватреног оружја опремљеног резервоаром великог капацитета.

Из европске перспективе, култура оружја, односно америчка пракса лаке доступности ватреног оружја је врло контраверзна тема, али подједнако и неспособност америчког политичког система да усвоји конкретне стратегије и јавне политике које би заједно могле значајно смањити преваленцију и деструктивност ових догађаја. Ниже стопе поседовања оружја и строжи прописи значе да је мало вероватно да ће Европа доживети масовне пуцњаве по упоредивој стопи у САД-у. Ипак, масовно убиство у школи Владислав Рибникар у Београду у мају 2023 године показало је да је ово истовремено безбедносни, социолошки, психолошки, културолошки, правни и политички проблем. То истовремено значи да су одређене претње међусобно повезане, и да појава једне претње подразумева појаву друге, исто као што и појачавање интензитета једне претње аутоматски утиче на пораст интензитета друге. Због тога идентификација претњи захтева додатни опрез, посебно зато што претња која није идентификована често може имати катастрофалне последице. Из овог разлога, поставља се питање избора адекватног методолошког приступа, поготово зато што мишљења о овом питању у теорији нису јединствена (Кековић, Милошевић, Путник, 2019).

На крају, проблеми масовних пуцњава и убиства су системски проблеми до којих су довеле деценије, као и покидане везе између различитих актера систему безбедности друштва. Они указују на недостатак системског приступа у њиховом решавању, које треба да започне од породице, као и да буде прилагођено средини где појединци остварују своје улоге, било да су прихваћени или нису.

ЛИТЕРАТУРА

1. ABC News (2016). 4 Years After Sandy Hook, Obama Leaves a Legacy of Little Progress on Gun Laws, December 14, 2016 dostupno na <https://abcnews.go.com/Politics/years-sandy-hook-obama-leaves-legacy-progress-gun/story?id>
2. Everytown for gun safety (2023). Extreme Risk Laws, dostupno na <https://www.everytown.org/solutions/extreme-risk-laws/>

3. Everytown for gun safety (2023) dostupno na <https://www.everytown.org/about-everytown/#who-we-are>
4. Phillips, Amber (2022). What are red-flag laws. The Washington Post, June 14, 2022, dostupno na <https://www.washingtonpost.com/politics/2022/06/14/what-is-a-red-flag-law/>
5. Frandsen, Ronald, J. (2010). Enforcement of the Brady Act, 2008: Federal and State Investigations and Prosecutions of Firearm Applicants Denied by a NICS Check in 2008 dostupno na <https://www.ojp.gov/pdffiles1/bjs/231052.pdf>
6. GALE (2022). Gun Control Topic Overview, 2022, dostupno na <https://www.gale.com/open-access/gun-control>.
7. GALE (2023). „Gun Control.“ Gale Opposing Viewpoints Online Collection, Gale In Context: Opposing Viewpoints, dostupno na link.gale.com/apps/doc/PC3010999212/OVIC?u=gale&sid=bookmark-OVIC&xid=76551779
8. Gilford Law Center (2023), Gun Industry Immunity, dostupno na <https://giffords.org/lawcenter/gun-laws/policy-areas/other-laws-policies/gun-industry-immunity/>
9. Keković, Zoran, Milošević, Mladen and Putnik, Nenad (2019), Security Risks in Schools - The Problems of Identification and Classification, Security In the Educational Institutions in Serbia, edited by Ilić, Aleksandra and Stanimirović, Zorica, 45-58. Belgrade: Faculty of Security Studies.
10. Knoll, James L. i Ronald W. (2019). Pies Moving Beyond „Motives“ in Mass Shooting, *Psychiatric Times* Vol 36, Issue 1, dostupno na <https://www.psychiatristimes.com/view/moving-beyond-motives-mass-shootings>
11. Lee, J. H. (2013). School shootings in the U.S. public schools: Analysis through the eyes of an educator. *Review of Higher Education and Self-Learning*, 6, 88–120.
12. Masters, Jonathan (2022). Council Foreign Affairs. U.S. Gun Policy: Global Comparisons, June 10, 2022 dostupno na <https://www.cfr.org/backgrounders/us-gun-policy-global-comparisons>
13. Meindl JN, Ivy JW. Mass Shootings (2017). The Role of the Media in Promoting Generalized Imitation. *Am J Public Health*. 2017 Mar;107(3):368-370. doi: 10.2105/AJPH.2016.303611. Epub 2017 Jan 19. PMID: 28103074; PMCID: PMC5296697.
14. Mihelčić, Goran (2023). Masovna ubojstva. *Osveta svijetu, odlazak pod vlastitim uvjetima ili potraga za slavom*. Ideje.hr, 12.05.2023., dostupno na <https://ideje.hr/masovna-ubojstva-osveta-svijetu-odlazak-pod-vlastitim-uvjetima-i-potruga-za-slavom/>
15. Pew Research Center (2023). dostupno na <https://www.pewresearch.org/short-reads/2023/09/13/key-facts-about-americans-and-guns/>
16. Polović, Jadranka (2018). Kako su lobističke skupine SAD pretvorile u državu straha, *Geopolitika.news*, 23. februara 2018, dostupno na <https://www.geopolitika.news/analize/dr-sc-jadranka-polovic-kako-su-lobisticke-skupine-sad-e-pretvorile-u-drzavu-straha/>
17. Smart Rosanna, Terry L. (2021). Schell Maa Shooting in the United States RAND Campaign Gun Policy in America, April 15, 2021, dostupno na <https://www.rand.org/research/gun-policy/analysis/essays/mass-shootings.html>

18. Schildkraut, J., & Geller, L. B. (2022). Mass Shootings in the United States: Prevalence, Policy, and a Way Forward. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 704(1), 181-203. <https://doi.org/10.1177/00027162231164484>
19. USA Today, The Associated Press, Northeastern University (2023). Mass killing database: Revealing trends, details and anguish of every US event since 2006 dostupno na <https://www.usatoday.com/in-depth/graphics/2022/08/18/mass-killings-database-us-events-since-2006/9705311002/>, update Oct. 28 2023., pristup 28. oktobra 2023
20. Schaeffer, Katherine (2023). Pew Research Center: Key facts about Americans and guns, September 13, 2023, dostupno na <https://www.pewresearch.org/short-reads/2023/09/13/key-facts-about-americans-and-guns/>
21. Schildkraut, Jaclyn (2019). A Call to the Media to Change Reporting Practices for the Coverage of Mass Shootings, 60 WASH. U. J. L. & POL'Y 273, https://openscholarship.wustl.edu/law_journal_law_policy/vol60/iss1/16
22. The Associated Press (2023). A list of mass killings in the United States since January, October 26, 2023, dostupno na <https://apnews.com/article/mass-killings-united-states-list-8eea3427796229eb127e052b3c66c691>
23. Waldman, Michael (2014). *The Second Amendment: A Bibliography*, Simon & Schuster.

MASS MURDERS AND CULTURE OF VIOLENCE: THE CASE OF THE UNITED STATES

Jadranka Polović
Zoran Keković

Abstract: Mass murders are very common in highly developed countries, especially the United States. Two deadly attacks with a large number of victims that shook Serbia in just two days at the beginning of May 2023 warn that such events are possible in this part of Europe, even though mass murders in public spaces are almost unknown in Croatia, a member of the EU. as well as in the countries of the region.

Mass murders have been intensively studied since the late 1990s, when the era of modern high-lethal attacks began. Although mass shootings are much less common in Europe than in the United States, the phenomenon of mass killings in public spaces is part of a cultural influence that is rapidly spreading from the United States to Europe through social networks and media, and in which the risk of mass shootings is increasing. Armed violence in Serbia reminded us that mass shootings in the region are an under-researched phenomenon, despite the multiplying risk factors, and that a systemic approach should be taken to solve them. This paper presents the issue of mass murders in the USA, which represent a serious social challenge that is a consequence of the culture of gun ownership, the refusal of institutions to prevent its easy availability through stricter legislation, as well as the popularization of aggression and armed violence by the media.

Keywords: mass murder, USA, gun control, risk, NRA.

INTRODUCTION

Although mass shootings at schools are not exclusively an American phenomenon, such attacks are many times more numerous than the total number of all attacks outside the United States. Weapons are the leading cause of death of children and teenagers in the United States, for which there are at least two reasons - the culture of owning weapons and their easy availability, and the great media attention given to each attack (Mihelčić, 2023). The United States of America set an infamous record in 2023 - mass killings in public spaces occurred across the country with staggering frequency, averaging once every 6.53

days (Mass Killing Database, 2023). At the time of writing this paper, the last in the series happened at the end of October 2023 in Lewiston, in the American state of Maine, when Robert Card, a reserve member of the US Army and a military-trained firearms instructor, killed eighteen and wounded thirteen people. It is the deadliest mass shooting in the US through October 2023, the 36th mass murder in which 190 people lost their lives (AP, 2023). The weapon used in the crime was legally purchased before the attack, despite the fact that the 40-year-old mass murderer had been in a psychiatric facility for mental health issues just a few months earlier.

According to the unique database on mass murders, launched in cooperation with USA Today, the Associated Press and the School of Criminology & Criminal Justice of Northeastern University, since 2006 there have been more than 569 mass shootings in which 2,967 people died, while at least 2000 were wounded (Mass Killing Database, 2023). Examining each case through variables such as perpetrator and victim demographics, weapon type, and location, the database provides insight into a variety of statistics about mass gun assault incidents in the United States that earned it the 2022 Best Community Service Award. In addition to it, there are others - such as the GUN Violence Archive, which acts as an independent non-profit organization, and Everytown for gun safety, which gathers parents, students, survivors, and politicians who advocate greater control of gun ownership.

The terrifying reality of mass shootings certainly captures the nation's attention, however, despite the fact that they garner the most media attention, they represent only a small portion of the growing, often deadly, gun violence in America. For example, domestic violence and related mass shootings in which family members or intimate partners are targeted are twice as common as fatal mass shootings in which mostly random strangers are killed. Every day, more than 110 Americans are killed by gunfire, and more than 200 are shot and wounded. The effects of gun violence in America go far beyond these victims - gun violence shapes the lives of millions of Americans who witness it, know someone who has been a victim, or live in fear of the next shooting, according to the Everytown for Gun Safety website (Everytown for Gun Safety, 2023). According to them, the United States is not the only country facing increasing rates of mental illness, domestic violence, the devastating effects of video games and technology on the psyche of people, or extreme ideologies that incite hatred, "but our rate of homicide by firearm is 26 times higher than in other countries". The difference is very easy access to weapons. In fact, even within the US, states with more liberal gun laws and more gun owners have higher rates of mass murder.

Mass shootings in the US represent a fundamental social challenge and are often accompanied by demands from the wider public for preventive measures

and new legislative initiatives that would minimize existing risks. However, they are mostly absent or insufficient, and a series of tragedies and heated debates keep going round and round. Gun violence is the leading cause of death for children and youth in the United States, particularly due to the easy availability of firearms. Yet Congress, under the influence of lobby groups, refuses to pass effective gun control laws, despite multiple initiatives and broad public support for new restrictions.

MASS MURDER - DEFINITION OF THE TERM

In the United States, there is no standard definition of what is meant by a mass shooting since different data sources, such as the media, scientific researchers and analysts, and federal and state law enforcement agencies often use different definitions. Namely, the statistics of such events can differ according to several criteria - the minimum threshold used to determine the number of victims; do they include only the killed or also the wounded; the place where the shooting took place; whether the shooting was related to another crime; what is the relationship between the killer and the victims, etc. These inconsistencies lead to different estimates of the frequency of mass shootings (Smart, Terry, 2021).

According to the definition of the FBI - Federal Bureau of Investigation (FBI, 2023), a mass shooting (eng. an active shooter) is an incident in which “one or more persons are actively involved in killing or attempting to kill people in a populated area” where they are killed or four or more people were wounded, while the death or wounding of the shooter was excluded. Although mass shootings can happen anywhere, the emphasis is on events that take place in public places, primarily schools and workplaces, restaurants, shopping centers or other public facilities, and the killings cannot be attributed to self-defense or any other criminal activity. Namely, the definition excludes murders related to gang fights, drug trafficking, robberies and other criminal activities. The killer is focused exclusively on the people he kills at random, not on infrastructure facilities.

The latest research points to several noteworthy trends whose in-depth monitoring can provide an opportunity for intervention, as well as prevention (Schildkraut, 2022; Geller, 2022). Namely, the perpetrators of these events are mostly men who usually act independently (95 percent), the majority of perpetrators are white (55 percent), the average age of the perpetrator is 33 years, and the perpetrators usually engage in detailed planning of their attacks.

The definition of the database (Mass killing database, 2023) is more comprehensive. Mass murder is defined as the intentional killing of four or more

people, excluding the death of unborn children and the perpetrator by any means, within a 24-hour period. The definition applies to incidents involving all weapons (firearms, blunt force, stabbing, explosives), types (felony and domestic homicide), motivation (domestic violence, profit, revenge, terrorism, hate), victim-perpetrator relationships (stranger, family, acquaintance, associate) and number of locations.

The 24-hour time frame was chosen to distinguish it from violent murderers who kill multiple victims over several days in different locations, i.e. to satisfy the operational requirement that the mass killing occurred in a “single incident”. Finally, only incidents that occur within the 50 US states, including the District of Columbia, are included in the database. However, many mass shootings with fewer than four deaths are the result of community violence that usually occurs between people who know each other and is most often present in black and mixed communities. It is precisely these shootings that often receive less media coverage and attention, which is the reason for the existence of disagreements about the generally accepted definition.

In the analysis that follows statistical data (Mass killing database), it is stated that murders in which fewer than four people are killed are more common in larger cities, while mass murders with a larger number of deaths occur more often in smaller cities or rural areas. About 30% of mass murderers commit suicide, and that number rises to slightly more than half in mass murders involving family members or intimate partners (Knoll, Ronald, 2019). According to these authors, mass murderers are usually injured, emotionally damaged, and unstable people who seek retribution or revenge for perceived mistreatment, rejection, or humiliation. Perpetrators are often socially isolated and have limited social support. Mass murderers usually attack people for a number of specific reasons, and may be motivated by personal traumatic events such as the end of an emotional relationship or the loss of a job. Also, mass murders are rarely a spontaneous act of violence because the perpetrators usually plan their attacks for days, weeks or months. The motive for mass murder is often revenge, so killers act in retaliation for real or imagined insults. Perpetrators sometimes target a specific group of people, such as immigrants or people of a different race.

As the authors state, the problem is that psychological profiles of mass murderers reveal common personality traits shared by many people in the general population. Countless Americans may be frustrated, anxious, withdrawn, blame others for their shortcomings, be willing to post hateful messages on social media or even make threats – but relatively few will kill, much less commit mass murder. Mass murderers usually have no criminal record, are often not psychotic or hallucinatory, and have not been treated for mental health problems. An analysis of Columbia University’s mass murder database shows that only

11% of all mass murderers had serious mental illness. The most important risk factor for future violence is generally a previous history of violence. Other prominent risk factors are addiction and history of drug abuse, witnessing violence between parents, preoccupation with weapons or death, poor anger and rage control, and social isolation (ibid., 2019).

USA - ARMS CONTROL CHALLENGES

The now “bloody issue” of the right to own guns has strongly divided the American public, and the issue of control has divided Democrats and Republicans for many years. With less than 5 percent of the world’s population, the United States had 46 percent of the world’s privately owned guns in 2018. They rank first in the number of firearms per capita, and among developed countries they have the highest homicide rate (Masters, 2022). Frequent mass shootings and murders in public spaces, which are becoming almost a daily occurrence, are undoubtedly the result of the persistent refusal of American legislative institutions to protect their own citizens by tightening gun control laws. In the United States, gun control is a very controversial topic that opens the debate about the state of public security, the competences of federal states and the government, but also about the sensitive issue of individual rights and freedoms. Although many gun control supporters call for stricter restrictions on the sale and traffic of firearms to reduce the high incidence of violence and deaths, opponents invoke the tradition of individual rights and liberties, and argue that they have a constitutional right to own and carry firearms.

Namely, according to the current laws, of which the second amendment of the US Constitution stands out, citizens are guaranteed the right to own and carry weapons, which is why they are easily available, mostly without serious security, let alone health checks. The Second Amendment to the US Constitution is part of the Bill of Rights ratified in 1791, according to which “a well regulated militia being necessary to the security of a free state, the right of the citizens to keep and bear arms shall not be abridged.” Therefore, gun control advocates consider it outdated and call for its adaptation.

The 1791 amendment was inspired by the British political, legal and philosophical tradition, which guaranteed the right of citizens to rebel against tyrannical government, and in the historical circumstances when it was adopted, it aimed to limit the powers of the federal government and the federal army by forming the so-called popular militia. The establishment of a military balance between the state and the people through constitutional provisions is at the core of the Second Amendment, and in this context, gun ownership is a practice

deeply rooted in American society and way of life and an indispensable part of the American national identity (Waldman, 2014).

The right to bear arms enshrined in the US Constitution, as well as gun regulations, are currently the subject of much debate about the Second Amendment and how to interpret it. Gun-rights advocates believe guns are for self-defense, while most Americans demand better controls, particularly supporting a federal ban on automatic weapons often used in mass shootings. The Federal Gun Control Act (GCA) of 1968, passed after the assassination of Martin Luther King and Senator Robert F. Kennedy, abolished the sale of firearms and ammunition through the mail, and prohibited the possession of firearms by persons sentenced to prison terms of more than one year at the federal or state level. The law prohibited the sale of weapons to minors (the age for purchasing weapons was raised to 21), persons with criminal records, drug addicts and persons with mental illnesses, as well as those who were dishonorably discharged from the armed forces. (Masters, 2022). However, since the 1980s, powerful lobbying groups of arms manufacturers and dealers, especially the NRA (National Rifle Association), an association that is now an integral part of the arms industry, have exerted a strong influence on American institutions, thus on legislation and policymakers. This lobbying organization was first supported by high politics during the administration of President Ronald Reagan. The president, a member of the NRA, signed in 1986. The Firearm Owners Protection Act (FOPA), abolishing the federal gun owner registry. The rise of the NRA since then has been unstoppable, today it has more than four million members, many of them prominent people from the world of business, high politics and the entertainment industry. In 1989, the administration of President George W. Bush announced a ban on the possession of combat rifles (specific assault weapons), which expired in 2004. After the bomb attack in Oklahoma City, in 1995, the former president, George Bush Sr., in his public address, refused membership in the association.

The relationship with the NRA was also controversial during the administration of President Clinton, who in 1993 passed the Brady Handgun Violence Prevention Act, creating a system of federal background checks for gun purchases from licensed dealers. The law regulates the control of the identity of gun buyers through the national database (NICS-National Instant Check System) run by the FBI, and it is also extended to private transactions and trade in weapons between citizens. However, the provisions of this law, which included the obligation of the federal police to act on the orders of the federal government, were repealed by a decision of the Supreme Court in 1997, which deemed them unconstitutional.

Clinton tried to curb the power and influence of the association, however the NRA mobilized its prominent members who were politically very active in

promoting the idea of free gun ownership. With its “guns don’t kill, people kill” stance, the NRA has continued to exert a strong influence on American legislation, so some gun regulations have not survived judicial review. Between 1994 and 2004, there was a federal ban on assault weapons, but Congress allowed those restrictions to expire. Even President George Bush Jr. advocated for gun control, however, the US Supreme Court in 2008 gave a controversial interpretation of the second amendment of the US Constitution, according to which this amendment protects fundamental freedoms, i.e. the right of individuals to possess firearms (Polović, 2018)

After several victims of gun violence and their family members sued the manufacturers and dealers whose weapons were used to commit crimes, Congress passed the Protection of Lawful Commerce in Arms Act (PLCAA) in 2005 and the Security child locks. Surprisingly, the PLCAA as a federal law granted immunity to the gun industry and limited the liability of gun manufacturers and dealers when their firearms are used in crimes. This prevented many civil lawsuits against the gun industry (Gilford Law Center).

During the eight years of Barack Obama’s presidency, there have been numerous mass murders, including the deaths of 27 children and teachers at Sandy Hook Elementary School in 2012, and 49 people at a Florida nightclub in 2016. Congressional inaction led Obama to sign 23 executive orders that expanded background checks for firearms. However, Obama not only failed to impose federal gun laws, but during his presidency, gun sales reached record levels, which can be partly explained by the administration’s announcement to tighten gun ownership regulations. Data on gun sales is also problematic since the FBI only keeps track of the number of checks for gun purchases that are processed in the National Instant Criminal Background Check System (NICS), followed by the firearms industry trade association - National Shooting Sports Foundation (NSSF), adjusts that data by removing checks that don’t result in sales. Obama’s regulations were later overturned by the Donald Trump administration (ABC News, 2016).

However, no Republican candidate has been as committed to the NRA as President Donald Trump. In May 2017, he publicly boasted about his membership in an association that donated more than \$30 million to his presidential campaign, increasing his influence with the White House and the president. In addition to the NRA, other lobby groups (Safari Club International, Gun Owners of America, National Association of America) are influential in the USA. They spend huge amounts of money on lobbying, since the American arms business is very profitable.

Already during the first year of Donald Trump’s term in the White House, 112 people were killed in mass shootings. The list includes the nation’s deadliest attack in Las Vegas in October 2017, when 58 people were killed and more

than 800 injured, the Sutherland Springs, Texas, church shooting that killed 27 people and wounded 20, and the bloody massacre at a high school in Parkland, Florida, when 19-year-old Nikolas Cruz, a former student at that school, killed 14 students and three teachers. All this indicated the scale of the problem of citizen security in American society, which is a consequence of the persistent refusal of the American legislative institutions to protect their citizens by tightening the legislation on gun control.

Despite public demands, American high politics has openly sided with the powerful lobbies that finance it. President Trump thus found himself in a gap between the demand for the protection of the second amendment, but also the civilized obligation of every democratic government, including the American one, to oppose violence and crime. On the other hand, gun control organizations (Brady, Giffords, and Everytown for Gun Safety) have developed a strategy of proposing a series of laws that would have regulated gun ownership in the context of better background checks, gun safety training, and restrictions on firearm ownership. weapons (GALE, 2022).

President Trump has in principle supported certain minor changes to gun laws, such as controlling buyers, especially those with mental disorders, however, he is remembered for his proposal to arm teachers and school staff in American schools. Synchronized pressure, or support for such an idea, came from the NRA, as well as other influential lobby groups.

The case of Nikolas Cruz, the main actor of the Parkland massacre in 2018, is indicative. A young man diagnosed with depression, autism and ADHD was reported by teachers and school officials at least 41 times from 2012 to 2017, either for physical violence or verbal abuse. According to available information, the sheriff's office received more than 20 calls from neighbors, schools and others warning of his aggressive and deviant behavior. The FBI was also warned of the possibility of a mass murder, which he announced on YouTube, however, no one reacted. Despite everything, none of the doctors and psychologists he visited considered it necessary to hospitalize the depressed minor who was left without a family.

The Trump administration has been called on to launch an investigation into possible links between the widespread use of psychiatric drugs and the epidemic of school shootings. In the United States, psychiatric drugs are on the list of most used primary drugs, that is, those that are consumed daily. According to Harvard Medical School, since 2011, there has been a staggering increase in the use of antidepressants among teenagers, as well as among the adult population. Attorney General Jonathan Emord described his efforts to obtain access to the medical records of Adam Lanza, the killer who killed the six-year-olds at Sandy Hook Elementary School in Connecticut.

Civil servants rejected his request with the explanation that revealing the documents would also mean “blaming” antidepressants and other psychiatric drugs, after which many people could refuse to take the drugs. All this points to the enormous financial interest of the pharmaceutical industry, which, in addition to the military-industrial complex, keeps alive the practice of easy availability of weapons even to people with criminal records and serious mental illnesses (Polović, 2018).

MODERN APPROACHES TO THE PREVENTION OF MASS SHOOTINGS

Undoubtedly, the American public demands preventive policies aimed at reducing the number of potential mass murderers who can easily purchase and possess firearms. However, there are numerous challenges in realizing this goal, as federal and state regulations regarding the licensing, registration, and possession of firearms differ widely. Namely, although individual federal states have regulated their own legislation within the limits set by federal laws, some of them insist on the right of the state to regulate by law all issues related to the acquisition and possession of weapons.

Vagueness and loopholes in the legislation allow citizens who do not otherwise meet the legal requirements to purchase weapons. Requiring a background check, for example, can avoid purchasing a firearm from an unlicensed dealer who does not conduct background checks (Schildkraut 2023; Gellet, 2023). Federal law, even state laws, allow minors to purchase firearms, such as rifles and shotguns, from an unauthorized firearms dealer. Gun control advocates have long pushed for federal legislation that would raise the minimum age to own any type of firearm to 21. Additionally, registered abusers who are not the parents, guardians or legal spouses of their victims face no restrictions. Although the law mandates a criminal background check for all gun buyers at authorized firearms dealers through the National Instant Criminal Background Check System-NICS, most checks are superficial. Moreover, if NICS has not completed the verification within three days, regardless of the reason, the dealer can continue to sell the firearm. About half believe that possession contributes more to increasing safety, but an almost equal percentage says that guns reduce safety, because they give too many people the possibility of access to firearms, and thus misuse. With 62% of Americans expecting an increase in gun violence in the next five years, six in ten American adults (58%) support stricter gun laws.

As the rates of armed violence in schools with fatal outcomes continue to rise, 63% of parents with children under the age of 18 believe that in order to prevent shootings in schools, prevention measures should be implemented, pri-

marily enabling the availability of examinations, but also treatment of people with mental problems. Some parents are in favor of armed security guards in schools (49%), a ban on firearms (45%) or the introduction of metal detectors in schools (41%). Only 24% of parents believe that allowing teachers and school staff to carry weapons in school would be a very or extremely effective approach.

Differences according to political affiliation, gender, type of community and other factors are also visible. Although there is broad bipartisan agreement between Democrats and Republicans on gun control policy proposals in principle, they are still politically divisive. Majorities of American adults in both parties support two measures that would limit access to guns - preventing people with mental illness from buying guns (88% of Republicans and 89% of Democrats) and raising the minimum age to purchase guns to 21 (69% of Republicans, 90% Democrat). A majority of members of both parties also oppose allowing the possession of firearms without a license (60% of Republicans and 91% of Democrats). However, thanks to the powerful influence of industry lobby groups and arms dealers on the White House and Congress, obstacles to serious legislative change remain. This only shows that we should keep in mind that risks are mutually conditioned and intertwined and that changes in contextual factors lead to the creation of new risks or affect changes in existing ones. In a few words, risk is a category that changes, which should not be ignored in the process of analysis, identification and classification of risks (Keković, Milošević, Putnik, 2019).

Namely, US gun control policy still seems complicated, confusing and ineffective. Despite the terrifying consequences of mass shootings, the United States is actually the only country in the world that steadfastly refuses to more rigorously regulate firearm ownership. However, very little progress has been made towards stricter gun control measures. In 2022, President Biden signed the gun control bill into law, the first significant reform of firearms legislation in nearly 30 years. The law, which enjoys bipartisan support, enacted some important measures for the first time, such as background checks on firearms buyers that include access to information about offenses they committed as minors. Namely, the law encourages states to adopt Red Flag Laws, also known as Extreme Risk Protection Orders (ERPO). These are provisions that allow the police, family members, friends or doctors to submit a request to the court to confiscate firearms from people who are considered to be a danger to themselves or others for up to a year. ERPO relies on three phases - threat recognition, reporting and adjudication with the intent of identifying individuals who pose a potential firearms threat (Phillips, 2022).

Research has pointed to the fact that a history of domestic violence, sexual offenses, as well as animal abuse, suicidality and markedly depressive behavior can be considered warning signs that should be incorporated into the ERPO.

Since 2010, there has been an increase in the percentage of mass public shootings believed to be linked to extreme ideologies including political, religious or racist beliefs (Smart, Terry, 2021).

In addition, the law expands the provisions that prevent people convicted of domestic abuse from owning guns to include unmarried partners, not just spouses and ex-spouses. The law also expands background checks for citizens between the ages of 18 and 21 who want to buy a gun.

Beside all the legal solutions, media coverage is increasingly in focus. Mass shooting as a complex and destructive act due to sensationalist reporting has a “contagion” effect, which is why there is an increasingly present scientific consensus in American society according to which the media is largely responsible for establishing models of highly lethal attacks that are imitated. Therefore, it is proposed to change the way of reporting. Namely, there is extensive media coverage of such incidents - pictures of the killers, their life stories and details of the event.

They are often perpetuated in media reports for days, which increases the likelihood of imitation, i.e. inspires new mass attacks. The “Don’t Name Them” campaign, launched back in 2016, proposed new rules -- minimizing personal information about individuals involved in mass shootings, as well as limiting elaboration of their motives, refusing to broadcast statements or videos of the shooters, and generally abandoning sensationalist reporting. For example, claiming that an attack is motivated by revenge for years of abuse may present a mass shooting as one possible response option for individuals who have experienced violence and have similar experiences to the attacker. Understanding the motives behind mass shootings is unequivocally important, but detailed descriptions of the reasons can serve, not only to inform, but also to increase the likelihood of imitation models (Meindl, Ivy, 2017; Schildraut, 2019).

Therefore, media coverage should avoid detailing the actions of a mass murderer before, during, or after the event. It is important that the media present only the facts about mass shootings and not try to produce dramatic digital reconstructions of the events. Namely, the media often use graphic representations that can provide additional information about the plan of attack, which encourages imitation. Furthermore, it is proposed to reduce the total media coverage, especially giving up the concept of “breaking news”. Instead, the bare facts of the event should be conveyed in a direct or even boring manner, in order to diminish interest in the event.

According to Lee (Lee, 2013), there are two main causes of school shootings: abuse (87%), as well as failure to take prescribed therapy, and side effects of psychiatric medications (12%). Most school killers have been proven to be victims of severe and long-term abuse and peer violence that caused them to experience a sense of humiliation, resulting in thoughts of suicide or revenge (Lee,

2013). The author emphasizes the importance of cooperation between professors and school/university officials with other officials, as well as family members, in order to help pupils and students struggling with psychological problems. Identification of at-risk students and the availability of screening and treatment could prevent the externalization of their negative emotions in brutal, often highly lethal attacks.

CONCLUSION

Mass shootings in the United States are a multifaceted phenomenon with different causes and consequences. The most immediate and certainly the most tragic consequence of mass shootings is the loss of innocent lives and the emotional trauma experienced by the survivors and their families. Most of the analyzes used in this paper report that mass public shootings are statistically rare events that account for less than 15 percent of all mass murders in the United States. However, they undoubtedly have disproportionately large and far-reaching effects on the mental health of citizens, the perception of security and social cohesion.

Mass shootings are tragic, traumatic and shocking events, therefore incidents of mass gun violence in the United States attract a lot of attention, not only from the American, but also from the international public.

Although the United States is facing record rates of gun violence, the country has still failed to adopt public policies that would establish effective control of the acquisition and possession of weapons, primarily due to the strong influence of the lobby of manufacturers and dealers of weapons. Mass shootings pose a serious security challenge, especially given the fact that over the past two decades, almost all of the deadliest mass murders in the United States have one thing in common - the use of a combat or firearm equipped with a high-capacity magazine.

From a European perspective, gun culture, i.e. the American practice of easy availability of firearms is a very controversial topic, but equally so is the inability of the American political system to adopt concrete strategies and public policies that together could significantly reduce the prevalence and destructiveness of these events. Lower rates of gun ownership and stricter regulations mean that Europe is unlikely to experience mass shootings at a comparable rate to the US. Nevertheless, the mass murder at the Vladislav Ribnikar school in Belgrade in May 2023 showed that this is a security, sociological, psychological, cultural, legal and political problem at the same time. This means at the same time that certain threats are interconnected, and that the appearance of one threat implies the appearance of another, just as increasing the intensity of one threat

automatically affects the increase in the intensity of another. Because of this, identifying threats requires extra caution, especially since an unidentified threat can often have catastrophic consequences. For this reason, the question of choosing an adequate methodological approach arises, especially since opinions on this issue in theory are not unique (Keković, Milošević, Putnik, 2019).

In the end, the problems of mass shootings and murders are systemic problems that have led to decades, as well as broken connections between different actors in the security system of society. They point to the lack of a systemic approach in solving them, which should start from the family, as well as be adapted to the environment where individuals fulfill their roles, whether they are accepted or not.

